

Lietuvos ir ES tapatybės formavimo ir istorijos politikos sankirtos

Dr. Liutauras Gudžinskas (VU TSPMI)

Tarptautinė konferencija „Dešimtmetis Europos Sąjungoje: europietišku
ir lietuviškų vertybių sankirtos“

2014 m. spalio 8 d. Vilnius

Pranešimo turinys

- ES istorijos politika:
  - a) chronologija ir esminės prielaidos;
  - b) pagrindinės kryptys.
- Lietuvos įsijungimas į ES tapatybės ir atminties politikos procesus:
  - a) Lietuviškosios europinės tapatybės struktūros;
  - b) Programinės-institucinės nuostatos;
  - c) Politikos veiksmai.

ES tapatybės formavimo politika: chronologija

- 1973 m. Kopenhagos deklaracija dėl Europos tapatybės
- 1985 m. Milano viršūnių susitikimas. Adonino raportas
- 1992 m. Maastrichto sutartis. ES pilietybės institutas ir kompetencijos kultūros politikos srityje nustatymas
- 1999-2002 m. Euro zonos sukūrimas
- 2004 m. ES plėtra į Rytus
- 2007 m. Lisabonos sutartis

ES tapatybės politikos prielaidos

- Kvazinacionalinė simbolika: himnas, vėliava, valiuta ir kt.
- Institucinės priemonės: atminties programos, mainų programos, europinis matmuo švietime, bendrų istorijos vadovėlių idėja, muziejai ir parodos.
- Pagrindinis taikinys: ES šalių narių sprendimų priėmėjai ir ES tarnautojai
- Instituciniai veikėjai: Europos Komisija ir Europos Parlamentas. Vokietija ir Prancūzija.

Pagrindinės mitologemos

- Europos kaip istorinės realybės pirmumas prieš tautinę valstybę
- Europos raida kaip moralinės pažangos istorija. Apšvietos apoteozė
- Holokaustas kaip negatyvusis EI atspirties taškas. Nuo 1992 m.
- JAV ir transatlantinių ryšių vaidmens kvestionavimas/nutylėjimas
- Departikuliarizacija: istorinių reiškinių ar asmenybių „nusavinimas“

Lietuviškoji europinė tapatybė ir jos raiška

- Koks/kokie lietuviškos europinės tapatybės modeliai? Santykis su ES?
- Kaip tai atsispindi strateginiuose dokumentuose ar partijų programose?
- Kokia reali Lietuvos ES politika dėl Europos istorijos ir jos pasiekimai?

Visuomenės nuostatos ES atžvilgiu (Eurobarometras, 2013)

- ES įvaizdis (teigiamas tik 4 iš 10; 2004 m. – du trečdaliai)
- ES reiškia galimybę keliauti (2004 – 61%, 2013 – 57%)
- ES reiškia ekonominę gerovę (2004 – 42%, 2013 – 18%)
- ES reiškia socialinę apsaugą (2004 – 26%, 2013 – 10%)
- Kultūrinės tapatybės praradimo grėsmė (2004 – 10%, 2013 – 6%)
- Biurokratija ir pinigų švaistymas (2004 – 8%, 2013 – 14-15%)
- 52% pasitiki ES (vidurkis – 32%)
- 54% paremtų, kad daugiau sprendimų būtų priimama ES lygiu (vidurkis – 45%)
- 38% palaiko JEV idėją (vidurkis – 34%); nepalaiko – 31% (vidurkis – 40%)

Menkas įgalinimas // rūpesčio dėl Europos nebuvimas

- Nepasitikėjimas šalies parlamentu (10%, ES vidurkis – 27%)
- Nepasitenkinimas šalyje veikiančia demokratija (25%, ES vidurkis – 49%)
- 25% nemano, kad jų balsas ES ką nors reiškia (ES vidurkis – 37%)
- Dalyvavimo EP lygis (2009 m. 21%, ES vidurkis – 43%)
- „Lietuviškumas yra „įkritęs“ kultūrinį tektoninį plyšį, atsivėrusį tarp dviejų civilizacijų. Įtempus visas kultūrinės ir politinės tautinės pastangas kabarojantis į civilizacinę aukštumą, Europos civilizacinis šlaitas pasirinktas ne todėl, kad „savas“, bet – kad buvo įvertintas kaip geresnė ir saugesnė alternatyva“ (Putinaitė 2014)

Trys lietuviškos europinės tapatybės modeliai (Putinaitė 2014)

- Tautinės individualybės modelis – etnocentriškas, atsigręžęs į praeitį, pirmiausia ikikriščioniškus laikus. Europa kaip grėsmė, galinti pakirsti lietuviškumo šaknis.
- Regionų partnerystės modelis – pabrėžiantis valstybingumą ir laikantis, kad galima kurti savo tapatybę, sudarant regionines sąjungas. Europa kaip tokių regionų sąjunga.
- Europos kolonijos modelis – akcentuojantis europietiškos civilizacijos plotmę. Nuolatinio vijimosi idėja.

Programinis-institucinis lygmuo

- 2004 m. gegužės 1 d. Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptų
- Lietuvos ES politikos 2008-2013 metų strateginės kryptys
- Seimo 2012 m. patvirtinta Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“
- Politinių partijų programos

Europos kolonijos modelis

- Lietuvos įsitvirtinimas politinėje, institucinėje, ekonominėje ir kultūrinėje Europos bendruomenėje yra tinkamiausias ir patikimiausias būdas įtvirtinti nepriklausomybės laimėjimus, užtikrinti nacionalinį saugumą, išplėsti Lietuvos įtaką ir sustiprinti valstybės autoritetą (LT ES politikos strateginės kryptys 2008-2013)
- Akcentas žmonių tarpusavio ryšių plėtotei. Tai yra, pačiu pirmuoju strateginių kryptų prioritetu pažymimas siekis „stiprinti tarpusavio bendradarbiavimą su kitų ES valstybių narių piliečiais ir tuo prisidėti prie Europos viešosios erdvės kūrimo“.
- Narystės ES kaip galimybės keliauti įvaizdis
- Lietuva 2030. Regioninės partnerystės elementai.

Politinių partijų nuostatos (EP rinkimai 2014)

- Europos istorijos klausimai akcentuoti trijų partijų: TS-LKD, Tvarkos ir teisingumo, LLRA
- Socialinis liberalumas vs. konservatyvumas kaip esminė europinė takoskyra Lietuvoje
- Civilizacinis modelis: krikščionybė (visos trys partijos) ir totalitariniai režimai (TS-LKD)
- Etnocentrinės tapatybės modelis: Europa kaip kultūrinė grėsmė (vienalytės santuokos ir pan.); subsidiarumo principo akcentavimas.

Politinis-interakcinis lygmuo: ES Taryba

- ES Rytų partnerystė (Europos ribų perbrėžimo iniciatyvos)
- Totalitarinių režimų nusikaltimų vienodo vertinimo klausimas
- 2007 m. ES Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija
- Klausymai 2008 m. Slovėnijos pirmininkavimo ES metu
- 2010 m. EK pranešimas: teisės akto poreikio nėra
- Aktyvus Lietuvos atstovų dalyvavimas
- Tarpinstitucinio koordinavimo pavyzdys per Tarptautinę komisiją sovietų ir nacių nusikaltimams ir jos vadovą – E. Zingerį

Politinis-interakcinis lygmuo: Europos parlamentas

- 2005 m. gegužės 12 d. EP rezoliucija, skirta pažymėti Antrojo pasaulinio karo 60-ties metų sukaktį
- 2009 m. balandžio 2 d. EP rezoliucija dėl Europos sąžinės ir totalitarizmo: „Europa niekada nesusivienys, jei nepasieks bendro požiūrio į savo istoriją, nepripažins nacizmo, stalinizmo ir fašistinių bei komunistinių režimų bendru paveldu ir nepraves sąžiningų ir išsamių diskusijų dėl praėjusiame amžiuje šių režimų įvykdytų nusikaltimų“
- 2009 m. neformali EP narių „Europos istorijos sutaikymo“ grupė
- 2011 m. Prahoje įkurta Europos atminties ir sąžinės platforma
- Europos parlamentariumas ir Europos istorijos namai (ar veikiama?)

Lietuvos ES istorijos politikos iššūkiai

- Strateginis savęs matymo klausimas elito ir visuomenės lygmeniu: ar esame tik „Europos kolonija“, ar visgi matome savo veikimą Europoje?
- Koordinacijos iššūkiai (Europos Komisijos, ES Tarybos ir Europos parlamento tarpusavio sąveika – ar gebame koordinuoti Lietuvos atstovų veiksmus)
- Resursų klausimai – ar skiriame pakankamus resursus tam, kad būtų adekvačiau įvertinti stalinizmo (komunizmo) nusikaltimai?
- Socialinis konservatyvumas kaip antieuropinio populizmo grėsmė – potencialas Rusijos „minkštajai galiai“?